

IRODALMI SZEMLE.

A székelyek eredete és Erdélybe való települése.

Székfoglaló értekezés *Karácsonyi János* r. tagtól. Budapest. M. Tud. Akad. 1905. (Érték. a tört. tudom. köréből. XX. k. 3. sz.) 8° 74 l. — Ára 1 k. 20 f.

A M. Tud. Akadémia kiadásában a székelyek történetére nézve a folyó évben két nagybecsű munka látott napvilágot: *Karácsonyi* ismertető értekezése, s *Szádeczky Lajos*nak a csiki székely krónikáról írt kritikai tanulmánya, mely a hírhedt hamisítvány létrejöttének eddig nem sejtett rugóit is feltárja szemünk elé. Mind a kettő „bálványdöntő“ mű, mely kérlelhetetlenül pusztít a kegyelettel ápolt hagyományokban, de mind a kettő gondoskodik a kárpótlásról is s ez az a tanulság, hogy a székely „nem idegen nemzetnek maradványa, hanem a nagy magyarnak kis öcsese“, — a miért is le kell omolnia annak a válaszfalnak, a melyet a nagymagyar és a székelymagyar közé „a tudatlanság emelt s az okatlan hiúság“ támogatott. „A székely-magyar ne feledje, hogy ő a magyarságnak csak egyik ága s ha leszakad a nagy törzsökről, elszárad; a nagymagyar pedig ne hagyja nemzete fájának messzire nyúlt, életrevaló ágát!“ Az igazság barátainak s a komolyan tanulni szeretőknek épen ezért melegen ajánlhatjuk e műveket.

Karácsonyi Jánosnak talán egy munkája sincs, melyben köztudatba átment történeti tévedések kifogástalan megdöntésére ne akadnánk; jelen értekezésében is az eddig legnehezebbnek tartott problémák egyikének megoldását tűzte ki feladatául; — olyan problémaét, mely Szabó Károlytól, Jakab Elektől, Orbán Balázstól kezdve Hunfalvy Pálnak, Nagy Gézának, Pauler Gyulának, Réthy Lászlónak, Thury Józsefnek, Sebestyén Gyulának stb. érdeklődését provokálta s őket sok becses részletkérdés tisztázására vezette. — Karácsonyi az első részben a székelyek eredetének kérdését tárgyaló *hún króniká*-t veszi vizsgálat alá, s erről kimutatja, hogy a XIII. század utolsó évtizedei valamelyikéből való; erre vall nemcsak az a körülmény, hogy egy 1212.-ben történt eseményt Attila korába helyez, hanem főleg az, hogy Troppai Mártonnak: *Chronicon Pontificum Imperatorumque* cz. könyvét, melyről biztos, hogy 1265—88

közt készült, alaposan kihasználta, mint a Karácsonytól közlött párhuzamos helyek igazolják is. *Szerzője* nem más, mint *Kézai Simon mester*, mert a hún krónika helyrajzi és nemzeti adatai Kézai születésével vágnak egybe s az egész hún krónika először is az ő művében olvasható. Az eddigi természetes következménye az, hogy Kézai nem látta a hún krónikában mesélt dolgokat; elbeszéléseit tehát forrásokból kellett merítenie, s e források vagy külföldiek, vagy hazaiak; de Kézai ezeket is úgy használja fel, hogy „a magyarok tetteit, néha személyeit is 5—6—7 századdal előbbre helyezte át.“ Megjegyzendő, hogy legutóbb Bleyer Jakab Karácsonyival szemben is vitatja Kézainak mondatörténeti jelentőségét. — (Századok, 1905. 607—608. II.)

Karácsonyi ezután áttér a székelyekre vonatkozó oklevelekre; szerinte ezek közül hamisak azok az oklevelek, melyek a székelyeket a milkovi püspökség híveiként tüntetik fel; hamisak továbbá a székely várakat emlegető okiratok, mert ezeket Benkő József és Kemény József gr. gyártották. Az eddig ismert 1350. előtti 68 oklevél közül csak 61 a valódi, ezek közül pedig csak négy drb. érinti a tatárjárás előtt Erdélyben élt székelyeket, s csak 19 drb. vonatkozik az 1241—1301. évekre, a többi Anjou-kori. De a székely jogi intézményekből sem lehet valami különös származást következtetni; így pl. a fiú-lányság, önkormányzat, hadi szervezet stb. nem régebbiek a XIII. századnál, s a Királyhágón innen hamarabb meg voltak, mint a székelység közt.

Karácsonyi szerint már ebből is láthatjuk, hogy a székelység csakis a mai, a XI. század végén már teljesen kialakult magyar nemzet egyik ága; szerző az eddig ismert nyelvi bizonyítékokhoz veszi a székely helyneveket s a vezetékneveket; azután a Királyhágón inneni helynevek közül azokat veszi vizsgálat alá, hol székelyek laktak s arra az eredményre jut, hogy „a fáatlan, nagy magyar alföldön a székelyek otlakásának egyetlen egy emléke sincs“, s hogy a tőle felsorolt 16 helység erdők közelében volt. Tudjuk azonban másfelől azt, hogy az Árpádkorban a különböző néposztályok legtöbbszörre nem készpénzzel adóztak, hanem a foglalkozásuknak megfelelő készítményekkel, vagy természettel, állatokkal; így volt ez a székelyeknél is, kik, mint a példák mutatják, szarvasmarhákkal, juhokkal, sertésekkel adóztak, miből aztán következik, hogy ezek „erdők mentén s azok tisztásain jószágaikat legeltető állattenyésztők, pásztorok voltak“. Mint ilyen pásztornépnek jól kellett ismerniök a hegyi, erdei utakat, s érteniök kellett az útvágáshoz is; nagyon természetes tehát, hogy ők szolgáltak vezetőkül, útesinálókül a királyoknak a különféle hadjáratok alkalmával, s így megérthető Anonymusnak róluk adott azon tudósítása, hogy a magyar sereg előtt járnak. Foglalkozásukból magyarázza meg Ka-

rácsonyi nevük eredetét is; szerinte a *szék* (sjek) szó a szlovénban annyit jelent, mint *vágás*; ehhez járult az Árpádkorban a török eredetű *li* képző; *székli* = vágással foglalkozó. A magyar nyelv hangtörvényei alapján azután később előállott a *székely* szó. Kíváncsinos volna, ha magyar nyelvészeink e névmagyarázathoz hozzászólanának. — Mi ezt nagyon erőltetett magyarázatnak tartjuk.

A székelyek *Erdélybe való településének* kérdése az értekezés utolsó része. Háromszor való megtelepedést különböztet meg: 1085 után a később *Marosszéknek* nevezett területre, 1145 körül *Udvarhelyszék*re s 1210 után *Háromszék*re. Talán e három, különböző időben, különböző helyekről történt település emlékét tartotta fenn az, hogy a székelyeket még a XIV. században is „trium generum Siculi“-nak nevezték. A székelyeket a tatárjárás nem érintette, úgy, hogy ezek a vész elmúltával jobban terjeszkedhettek, új földeket kérhettek a királytól; nagy számuk, egységes hadiszervezetük pedig valósággal külön néppé teszik őket.

Karácsonyi nagybecsű munkáját történetirodalmunk legkiválóbb termékei közé kell számitanunk; a székelyekre vonatkozó történetírásban pedig korszakosnak tartjuk.

Dr. Lukinich Imre.

A szegedi béke 1444-ben.

Dr. Philipp Frankl, Der Friede von Szegedin und die Geschichte seines Bruches. Leipzig, Gustav Fock, 1904. — S. 96. — Mk. 1:50.

Német történelmi tanulmány magyar történelmi kérdésről, a magyar források segélyével, sőt szinte kizárólagos felhasználásával: ritka dolog! Hogy aztán az író tárgyát helyesen fogja fel, a fölvetett kérdést jól oldja meg, az a főntebbiek után egészen természetes, magától értetődő. A mű szerzőjének kiléte felől a mű semmi felvilágosítást nem nyújt; abból a körülményből, hogy a magyar történelmi irodalomban otthon van és sehol a német álláspontot nem védi, saját német mivoltát föl nem tünteti, a dolgokról mindenütt egyenesen magyar álláspontra helyezkedve beszél, azt kell következtetnem, hogy magyar származású ifjú, a ki Lipcsében végzi tanulmányait.

Szerzőnk önálló kutatásokat a kérdés megoldására nem végzett, tehát a kérdést előbbre nem viszi, csak a meglevő adatokat állítja a fölvetett kérdés tisztázására ügyesen össze; — de itt meglátszik, hogy nem egészen kezdő történetkutató, mert nem indul vakon a tekintélyek után, hanem megvizsgálja adataikat, szembeállítja azokat egymással s oly tekintélyekkel is, mint Vaszary, Fraknói nyíltan szembeszáll, nem egyszer kimutatva következtetések ingatlaga alapját, téves voltát, a valósággal való ellenkezését.